

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ο ΠΛΑΤΩΝ

ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

ΛΟΓΟΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΒΟΡΕΑ

ΕΠΙ ΤΩ ΓΕΝΕΘΛΙΩ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ, ΕΝ ΤΗ ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΗ ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ, ΤΗ 23 ΜΑΪΟΥ 1947

ΑΝΑΤΥΠΟΝ
ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
1948

Ο ΠΛΑΤΩΝ

ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΙΔΕΩΔΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

ΥΠΟ

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΒΟΡΕΑ

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ ἡμετέρα Ἀκαδημία ἐορτάζει τὰ γενέθλια καὶ γεραίρει τὴν μνήμην τοῦ Πλάτωνος, τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἥρωος, τοῦ ἴδρυτοῦ τῆς παλαιᾶς Ἀκαδημίας¹, ἡ Ἐθνικὴ ψυχὴ μετ' εὐλαβείας ἀνατρέχει εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐποπτεύει τὸ ἔργον τοῦ ἐπιφανεστάτου τούτου τῆς φιλοσοφίας μυσταγωγῆς καὶ τὴν αἴγλην, δι' ἣς κατηύγασε καὶ θὰ καταυγάσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀνὰ τοὺς αἰῶνας.

Εἰς τὸν Κολωνὸν τὸν Ἴππιον καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀκαδήμου στρέφει τὸ ὄμμα αὐτῆς, ὅπου ὁ Ζεὺς ἄλλοτε ἐλατρεύθη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Τιτᾶν Προμηθεὺς καὶ ὁ Πλάτων πρὸ εἴκοσι καὶ τριῶν ὄλων αἰώνων, τῷ 387 π. Χ., τὴν πρώτην ἴδρυσεν τῆς Ἐπιστήμης ὑπερτάτην ἐστίαν, ἣτις ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπωνύμου ἐκείνου ἥρωος ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Ἀκαδημίας.

Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἀκμάζοντος ἔαρος τὰς αὐπνους βλέπει κρήνας τοῦ Κηφισοῦ καὶ τὰς θαλλούσας ἐλαίας καὶ τῶν ἀνθέων τὰ κάλλη, ἅτινα τοῦ Σοφοκλέους ἔψαλεν ἡ μελιστάλακτος γλῶσσα, καὶ τῶν Μουσῶν τὸ ἱερὸν καὶ τῶν Χαρίτων τὰ ἀγάλματα καὶ τὴν Ἐξέδραν, ἐν ἣ ἠκούσθησαν τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ διδάγματα, καὶ τὸν ἀνδριάντα τὸν ἀφιερωθέντα εἰς αὐτόν, ἀφ' οὗ συνετέλεσε τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἔργον του καὶ ἐστεφάνωσεν αὐτόν ἡ Ἀθανασία.

Καὶ παρακολουθεῖ τὸν ἐν τῇ παλαιᾷ Ἀκαδημίᾳ Πλατωνικὸν θίασον, ὅστις καὶ τὴν λατρείαν τοῦ φιλοσόφου ἀφιέρωσεν ἔπειτα καὶ τὴν ἐορτὴν τῶν γενεθλίων αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ Σπενσίππου καὶ τοῦ Ξενοκράτους καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ ἐτέρου τῶν Τιτάνων τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἑλληνικῆς, οἵτινες ἐν τῇ πρώτῃ ἐδίδαξαν Ἀκαδημίᾳ, μέχρι τοῦ Ἀρκεσιλάου καὶ τοῦ Καρνεάδου καὶ τοῦ Φίλωνος τοῦ Λαρισαίου καὶ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἀσκαλωνίτου, ἔτι δὲ τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τοῦ Ἀμμωνίου τοῦ Σακκά καὶ τοῦ Πλωτίνου, τοῦ ἄκρου ἀντιπροσώπου αὐτῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τῆς περιωνύμου Ὑπατίας καὶ

---

¹ Πρὸβλ. Θεοφίλου Βορέα, «Αἱ Ἀκαδημαῖαι καὶ ἡ Ἑλλάς», λόγον ἐπὶ τῆς προεδρίας μου, τῇ 25ῃ Μαρτίου 1936, λεχθέντα, ἐν ᾧ ἐπὶ τῇ δεκάτῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας ἐπανηγυρίσθη ἡ πρώτη ἴδρυσις καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀκαδημιῶν (*Πρακτικά*, 11, 1936, σελ. 14 κ. ἑξ. - Θεοφίλου Βορέα, Ἀνάλεκτα, 2, 1939, σελ. 5 κ. ἑξ.).

τοῦ Πρόκλου τοῦ Λυκίου καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐδίδαξαν ἐν τῇ Νέᾳ πλατωνικῇ σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν, μέχρις οὗ τῷ 529 διάταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ ἔκλεισε τὴν Σχολὴν καὶ ἐσίγησε τοῦ Πλάτωνος τὸ βῆμα.

Μετὰ θαυμασμοῦ δὲ ἴσταται ἡ Ἐθνικὴ ψυχὴ καὶ ἐνώπιον τῶν ἄλλων ἀνωτάτων τῆς Ἐπιστήμης ἐστιῶν, ὅσαι ἐν Ἑλλάδι ὕστερον ἰδρύθησαν καὶ ἐρρυθμίσθησαν κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Λέγω τὸ Λύκειον, ὅπερ μετὰ τοῦ μεγάλου Σταγίριτου καὶ ὁ Θεόφραστος ἐκλείσεν ὁ Λέσβιος καὶ ὁ Εὐδήμος ὁ Ρόδιος καὶ ὁ Ἀριστοῦξενος ὁ Ταραντῖνος καὶ ὁ Στράτων ὁ Λαμψακηνός, ἔτι δὲ τοῦ Ἐπικούρου τὸν κῆπον καὶ τὸν σύλλογον καὶ τὴν Στοάν καὶ τὸν Ζήνωνα, τὸν ἰδρυτὴν αὐτῆς, καὶ τὸν Χρῦσιππον καὶ τὸν Παναίτιον τὸν Ρόδιον καὶ τὸν σοφὸν Ποσειδώνιον τὸν ἐκ τῆς Ἀπαμείας· πρὸς δὲ τούτοις τὸ Μουσεῖον, τὴν περίπυστον Ἀκαδημίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις ἰδρύθη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος καὶ προσφυῶς ἐκλήθη κλάδος ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰππίου Κολωνοῦ, περιέλαβε δὲ τοὺς διαπρεπεστάτους τῶν σοφῶν τῶν ἀκμασάντων κατὰ τὴν περίλαμπρον ἐκείνην περίοδον τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς δημιουργίας, ἐν οἷς καὶ ὁ πολὺς Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος καὶ ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Περγαῖος καὶ ὁ Ἰππαρχος ὁ ἐκ Νικαίας καὶ ὁ Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος καὶ ὁ Εὐκλείδης, τῆς γεωμετρίας ὁ ἰδρυτής, καὶ ὁ Ἀρχιμήδης καὶ ὁ Ἡρων ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ἄλλοι.

Καὶ τὰς Ἀκαδημίας τὰς ἐν τῷ Βυζαντίῳ μεθ' ὑπερηφανίας ἀναπολεῖ ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ, ὡσαύτως δὲ τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῆς Ἐδέσσης τῆς ἐν Συρίᾳ καὶ τῆς Νισίβεως τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ τῆς Γανδισαπώρας τῆς ἐν Περσίᾳ καὶ τὰς ἄλλας, ὧν οἱ πυρσοὶ ἀνήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱεροφαντῶν, οἵτινες τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς ἑλληνικῆς σοφίας μετελαμπάδευσαν εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας, ἔτι δὲ τὰς Ἀκαδημίας τῆς Δύσεως, ἀπὸ τῆς Πλατωνικῆς τοῦ Πλήθωνος ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ τῆς τοῦ Βησσαρίωνος ἐν Ρώμῃ μέχρι τῶν νεωτάτων ἐστιῶν τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τέχνης, ὅσας καὶ νῦν κοσμοῦσιν οἱ μέγιστοι καὶ ἐπιφανέστατοι τῶν σοφῶν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Καὶ τῆς παγκοσμίου δ' Ἐπιστήμης θεωροῦς μετ' ἀγαλλιάσεως βλέπει ἡ Ἐθνικὴ ψυχὴ συμπαρισταμένους ἐνταῦθα σήμερον καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς σεμνῆς ταύτης ὀμηγύρεως τὸν ἐυρταζόμενον θειότατον μυσταγωγὸν καὶ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, τῶν ὑπερτάτων ἰδεωδῶν τὴν αἰωνίαν ἰέρειαν, διὰ στεφάνων χρυσῶν περιβάλλουσαν τὴν σεπτὴν αὐτοῦ κορυφήν.

Καὶ εἶναι ἡ τιμὴ αὕτη ἀντάξιον στεφάνωμα τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἰς τὰς ὑψηλὰς τῆς νοήσεως σφαίρας ἀναχθεὶς ἐγένετο τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς

λέξεως έννοία δημιουργός και άληθής προφήτης του μέλλοντος, ούτινος ό λόγος δίδει τήν κατεύθυνσιν εις τὰ άτομα και τὰ Έθνη.

Ουδέν ύπάρχει τῷ όντι θεμελιώδες τής έπιστήμης πρόβλημα, όπερ δέν κατέστησεν ό Πλάτων ύπόθεσιν τών ζητήσεων αὐτοῦ.

Έκεῖνος κατέβαλε τὰ θεμέλια τής Λογικῆς, τής έπιστήμης, ήν ή μεγαλοφυΐα μάλιστα του Άριστοτέλους έπειτα συστηματικώτερον άνέπτυξε και παρέδωκεν εις τούς μεταγενεστέρους.

Έκεῖνος και τών θεωρημάτων τής γνώσεως τὰ κυριώτατα ύπετύπωσε και τόν κόσμον ίδρυσε τών ίδεών, τās όποιās μετά ποιητικῆς έξάρσεως παρέστησεν ως τὰ όντως όντα, τὰ άει ώσαύτως κατὰ ταῦτὰ έχοντα, ως οὐσίας δῆλον ότι άγενήτους και άνωλέθρους, αίτινες διαά μόνου του λόγου νοοῦνται, και δῆ ως παραδείγματα, καθ' α γίνονται τὰ αισθητά, και ως άρχαί ήθικαί και άξίαί, προς τις οι άνθρωποι όφείλουν να ρυθμίζωσι τόν βίον¹.

Έκεῖνος και τών άριθμῶν τήν έπιστήμην έθεράπευσε και τὰ κατὰ τήν σύστασιν και τήν λειτουργίαν του κόσμου έξήτασεν, έτι δέ του ανθρώπου, έν συναφεία μάλιστα προς τόν Δημόκριτον και τούς Πυθαγορείους και τούς άλλους παλαιότερους φιλοσόφους.

Και τής Ψυχολογίας όχι μόνον τὰ σπουδαιότατα τών επί μέρους προβλημάτων διεσάφησεν, αλλά και τὰ κατὰ τήν ψυχήν και τήν άθανασίαν πρώτος διαά λόγων πολλών να κατοχυρώση έπεχείρησε και τήν έλευθερίαν τής ένεργείας.

Μετά τής Ψυχολογίας δέ και τής Ηθικῆς και τὰ κυριώτατα τής Παιδευτικῆς ζητήματα ήκρίβωσε και πολλά τών νεωτέρων έπιτεύγματα προέλαβεν, έν οίς και τὰ τών ψυχολογικών κριτηρίων και τής έπιλογῆς και τών νηπιαγωγείων και άλλα, δι' ό και όμολογεΐται ότι εκείνος, ειπερ τις και άλλος τών Έλλήνων, δύναται να είναι εις τούς νεωτέρους τής έπιστήμης ταύτης ύπόδειγμα έν τε τῇ θεωρία και τῇ πράξει.

Πλείστου δέ λόγου άξίας και εις τήν Φιλοσοφίαν τής κοινωνίας ό Πλάτων και τής πολιτείας και του δικαίου παρέσχε συμβολάς. Η θεωρία, καθ' ήν ή σύστασις τής κοινωνίας είναι προιον όρμῆς έγκειμένης έν τῇ ανθρώπινῃ φύσει, ώσαύτως δέ ή περι του φυσικοῦ δικαίου θεωρία εκείνου πρώτου έγένητο δίδαγμα, όπερ ακριβέστερον διετύπωσε ύστερον ό Άριστοτέλης.

Και τής Φιλοσοφίας τής Ιστορίας εκείνος υπῆρξεν αναντιροήτως ό δημιουργός. Γνωριμώτατα είναι ύσα και έν τοίς Νόμοις και άλλαχοῦ λέγει περι του ιστο-

¹ Πρβλ. *Theophil Boreas*, Das weltbildende Prinzip in der Platonischen Philosophie, Leipzig, 1899. - *Theophil Boreas*, 'Ο δημιουργός έν τῇ φιλοσοφία του Πλάτωνος, *Ανάλεκτα*, 3, 1940, σελ. 63 κ. εξ.

ρικού βίου τῆς ἀνθρωπότητος ἐν σχέσει καὶ ἀλληλουχίᾳ πρὸς τὰ περὶ γενέσεως καὶ ἀνεξίξεως τοῦ κόσμου, καὶ δὴ τὰ περὶ περιόδων τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῆς διαδοχικῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ προόδου καὶ ἄλλων συναφῶν ζητημάτων.

Καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἣτις ἐρευνᾷ τὰ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν καλαισθητικὴν συγκίνησιν καὶ κρίσιν, ἔτι δὲ τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν καὶ τὴν τέχνην, πολλαχῶς ἐγένετο ὑπόθεσις ἐρεῦνης τοῦ Ἑλληνοσοφοῦ, οὗτινος καὶ τὴν ἄκραν περὶ τὸ καλὸν εὐαισθησίαν καὶ ἡ γλῶσσα ἐμφαίνει, ἣτις εἶναι ὁμολογούμενως ἡ τελειοτάτη μορφή τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν ἣ, ὅπως εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ὅπως εἰς τοῦ Ἰκτίνου καὶ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους τὰ καλλιστεύματα, ὁ ρυθμὸς διαπρέπει καὶ ἡ ἀρμονία καὶ τὸ κάλλος καὶ ἡ χάρις, τὰ παντοῖα τοῦ λόγου κοσμήματα καὶ ἀγλαΐσματα, ὧν ἕνεκα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὠνομάσθη γλῶσσα θεῶν, ἐγένετο δὲ τὸ πρότυπον πάντων τῶν ἔπειτα, ὅσοι τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καθόλου καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔσχον ἀφαιρετήριαν ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἰδίου πολιτισμοῦ καὶ ἰδίας γλώσσης καὶ λογοτεχνίας.

Ἄλλ' εἰς τὸ Πάνθεον τῆς παγκοσμίου ἐπιστήμης οὔτε τὰ γνωσιολογικὰ θεωρήματα εἰσήγαγον τὸν Ἑλληνα φιλόσοφον οὔτε ἡ περὶ τὰς ἄλλας ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας διατριβὴ τόσον, ὅσον ἡ ὑπέροχος περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρία αὐτοῦ καὶ ἡ εὐγενεστάτη ὁρμὴ καὶ ὁ διακαῆς πόθος πρὸς ἀνύψωσιν καὶ τελείωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἐν τῇ περὶ τοῦ κόσμου θεωρίᾳ ἀποκρούων τὰ ὑλίζοντα διδάγματα κηρύσσει ὁ Πλάτων μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Σωκράτους, τοῦ μεγάλου διδασκάλου του, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ νοῦς δημιουργός. Ταυτίζει δὲ τὸν νοῦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νοεῖ αὐτὸν ὡς τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἣτις τὰ πάντα σκοπίμως δημιουργεῖ καὶ διατάσσει κατὰ τελικὰς αἰτίας: «Πάντες», λέγει, «συμφωνοῦσιν οἱ σοφοί, ἑαυτοὺς ὄντως σεμνύοντες, ὡς νοῦς ἐστὶ βασιλεὺς ἡμῶν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς»¹ «τὸ δὲ νοῦν πάντα διακοσμεῖν αὐτὰ φάναι καὶ τῆς ὄψεως τοῦ κόσμου καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων καὶ πάσης τῆς περιφορᾶς ἄξιον»².

Καὶ ἀποδείξεις δ' ἐπάγεται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τὴν κοσμολογικὴν καὶ τὴν ἱστορικὴν καὶ τὴν τελολογικὴν, πρῶτος δὲ αὐτὸς εἰσάγων τὸ λεγόμενον τρίλημμα τοῦ Λειβνιτίου, διδάσκει ὅτι ὁ κόσμος εἶναι «μέγιστος καὶ ἄριστος κάλλιστος τε καὶ τελεώτατος», διότι, εἰ μὴ ἦτο ἄριστος, ὁ Θεὸς ἢ δὲν θὰ ἐγί-

¹ Φίληβ. 28 C.

² Αὐτόθι, 28 C κ. ἐξ.

νωσκεν ἢ δὲν θὰ ἤθελεν ἢ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸν τοιοῦτον¹.

Καὶ τὴν Θεοδικίαν, ἥτοι τὴν διδασκαλίαν τὴν περὶ δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ κακά, πρῶτος ὁ Πλάτων εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς αὐτὸν δὲ ἠκολούθησαν οἱ ἔπειτα².

Θεὸν ἄλλον πλὴν τοῦ ὑπερτάτου δὲν ἀποδέχεται. Καὶ ὁμιλεῖ μὲν ἐν τῷ Τιμαίῳ περὶ τῶν ἀστέρων ὡς περὶ θεῶν ὄρατῶν, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀπλῆ ποιητικὴ διατύπωσις τοῦ φιλοσόφου³, ὅστις ταῦτα λέγων οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ ὅτι οἱ ἀστέρες μετέχουσιν ἐμμέσως εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων δυνάμει τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν ὁ θεὸς ἐνέβαλεν εἰς αὐτόν, εἰσάγει δὲ οὕτω προδήλως αὐτὸς πρῶτος τὴν περὶ ζωτικῆς ἀρχῆς καὶ ἐντελεχείας καὶ προδιατεταγμένης ἀρμονίας θεωρίαν, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ οἱ Στωικοί, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Λειβνίτιος καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων.

Οὐδὲ εἰς τοὺς θεοὺς τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας πιστεύει, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν εἰς αὐτοὺς πίστιν χάριν τοῦ λαοῦ, ὑποδεικνύει δὲ τὴν μεταρρύθμισιν αὐτῆς.

Μεγαλειώδης εἶναι καὶ ἡ περὶ τοῦ βίου θεωρία, ἣν ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει ἐν τῇ Ἠθικῇ, τῇ ἐπιστήμῃ, ἣτις σκοπὸν προτίθεται νὰ ὑποτυπώσῃ ἀρχὰς καὶ κανόνας, πρὸς οὓς ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ρυθμίξῃ τὸν βίον.

Συμπληρῶν ἐνταῦθα καὶ θεωρητικώτερον ἀναπτύσσων τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σωκράτους ὄχι μόνον τὰ κατὰ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν ψυχολογικώτερον ἀνίχνευσεν, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὰ ἠθικὰ ιδεώδη μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ τὰς κυρίας ἀρετὰς τελειότερον διετύπωσε καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἔπειτα, οἵτινες καὶ νῦν ἔτι πολλαχῶς ἀκολουθοῦσιν εἰς τὰ μεγάλοπνοα διδάγματα τοῦ Ἑλλήνου φιλοσόφου.

Εἰς τὴν ἀποτέλεσιν τῆς ἠθικότητος, λέγει ὀρθῶς ὁ Πλάτων, πρῶτον ἀρχέγονοι, ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχοντες, ἔπειτα καὶ ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας προερχόμενοι παράγοντες συντελοῦσιν, ἡ φύσις καὶ τὸ περιβάλλον, μάλιστα ἡ ἀγωγή. Θαυμασίως ἔχει τὸ ἐν τοῖς Νόμοις: «*ἄνθρωπος-παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ, μὴ ἰκανῶς δὲ ἢ μὴ καλῶς τραφὲν ἀγριώτατον ὅποσα φύει γῆ*»⁴.

Διὰ τῶν διττῶν τούτων παραγόντων καὶ αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι κατὰ μικρὸν ἀναπτύσσονται καὶ τὸ συναίσθημα μορφοῦται καὶ ἡ βούλησις ρυθμίζεται καὶ διαπλάσσεται καὶ συντελεῖται ὁ ἠθικὸς χαρακτήρ. Τὸ φιλόπλοον, τὸ φιλόπολι καὶ τὸ

¹ Νόμ. 902 E.

² Πολ. 379 C, Θεαίτ. 176 C, Νόμ. 902 E, Τιμ. 68 D κ. ἐξ.

³ Τιμ. 40 C κ. ἐξ.

⁴ 766 A. Περὶ βλ. καὶ Πολ. 401 E κ. ἐξ. καὶ Πρωταγ. 325 C κ. ἐξ.

μεγαλόφρον, τὸ μεγαλεπήβολον καὶ μεγαλόπραγμον καὶ μεγαλουργόν, τὸ θαρραλέον καὶ τὸ μετριόφρον καὶ τὸ προῖον, τὸ σύγγνωμον καὶ τὸ ἐλεητικόν, πᾶσαι συλλήβδην αἱ ἀρεταί, ὅσαι τῶν ἀνθρώπων ἀγλαΐζουσι τὸν βίον, δὲν ὑπάρχουσιν ἀρχῆθεν ἀποτετελεσμένοι ἐν τῇ συνειδήσει, ἀλλὰ καὶ ἐκ διδασκαλίας καὶ διὰ παραδειγμάτων ὁ ἔμφυτος πυρὴν τῶν ἀρετῶν αὐξάνεται, ὅπως καὶ ἡ κακία ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾧ ἀναπτύσσεται, τρέφει τὴν ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσαν μοχθηρὰν ὁρμὴν. Καὶ κορυφοῦται τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως ἡ ἀνάπτυξις, ὅταν ὁ ἄνθρωπος προσαχθῇ εἰς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν, ὅτε πλέον οἶονεὶ ἀκούων τὴν φωνὴν τοῦ καθήκοντος αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ἀφηρημένην τινὰ ὑποχρέωσιν εἰς τὸ πράττειν κατὰ τοὺς κανόνας, οὓς ἔχει ἐν τῇ συνειδήσει, ὅπως τῶν νόμων τὴν φωνὴν ἀκούει ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ὁ Σωκράτης¹.

Κάλλιστα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸ ὑψιστον ἠθικὸν ἰδεῶδες καθώρισεν ὁ Πλάτων, τὸν ἀνώτατον σκοπὸν τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας.

Τῆς ἡδονικῆς καὶ τῆς χρησιμοθηρικῆς σχολῆς ἀνασκευάζων τὰ διδάγματα, καθ' ἃ σκοπὸς τοῦ βίου ἀνώτατος καὶ τῆς εὐδαιμονίας κρηπίς εἶναι ἡ ἡδονή, ἡ δὲ βία μέσον πρὸς ἔφικσιν αὐτῆς, καὶ ὁ νόμος γίνεται τῶν ἀσθενῶν ἔργον καὶ δίκαιον εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἐδίδαξεν ὅτι σκοπὸς ὑπέρτατος τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας καὶ ἄκρον ἀγαθόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ὀφείλει ἕκαστος νὰ ρυθμίζῃ τὸν βίον, εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ τελείωσις, εἰς τὴν τελείωσιν δὲ ταύτην ἐπακολουθεῖ ἡ εὐδαιμονία.

Καὶ λέγει τελείωσιν ὁ φιλόσοφος τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν τε σωματικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν. Καὶ ὅχι μόνον τοῦ ἀτόμου τὴν τελείωσιν θεωρεῖ ἀγαθὸν μέγιστον ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας καθόλου, ὅπως καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁπαδοὶ τοῦ ἰδεώδους τούτου, ὅπερ καὶ ἠθικὸν ἰδεῶδες ὀνομάζεται τοῦ κατὰ λόγον καὶ κατ' ἀρετὴν ζῆν, ἐπειδὴ εἰς τὴν τελείωσιν ἄγουσι τὸν ἄνθρωπον αἱ ὑπαγορεύσεις τῆς ἀνωτέρας αὐτοῦ φύσεως, τοῦ λόγου, ὅστις ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ προτιρέπει εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἀποβαίνει δὲ τέλειος κατὰ Πλάτωνα μόνος ὁ σοφός, ἐκεῖνος δὲ εἶναι καὶ πράγματι εὐδαίμων, διότι μόνος αὐτὸς ἀπαλασσόμενος τῶν κατωτέρων ὁρμῶν, αἵτινες ὀδηγοῦσιν εἰς τὴν παχυλὴν καὶ χαμαίζηλον κατ' αἴσθησιν ἡδονήν, ἀποβλέπει πρὸς τὸν τέλειον κόσμον τῶν ἰδεῶν, ὧν ἀνωτάτη εἶναι ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, γινώσκει δὲ αὐτὰς καὶ πληροῦται ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἔρωτος καὶ πράττει κατὰ τὰ κελεύσματα αὐτῶν².

¹ Κρίτ. 54 Β.

² Φαῖδρ. 247 D κ. ἐξ., Συμπ. 211 Β κ. ἐξ.